

(katalog), Zagreb 1962. — *Ž. Grum*, Hlebinska škola, Zagreb 1962. — *G. Gamulin*, Prema teoriji naivne umjetnosti, Kolo, 1965, 5. — *B. Kelemen*, Naivno slikarstvo Jugoslavije, Zagreb 1969. — *V. Maleković*, Hrvatska izvorna umjetnost, Zagreb 1973. — *G. Gamulin*, Pittori Naifs della Scuola di Hlebina, Verona 1974. — *V. Maleković*, I Naifs Croati, Novara 1975. — *B. Kelemen*, Seljaci i radnici slikari i kipari između dva rata (katalog), Zagreb 1979. — *K. Dimitrijević*, Naiva u Jugoslaviji, Beograd 1979. — *M. Špoljar* i *T. Šola*, Hlebinski krug — pedeset godina naivnog slikarstva (katalog), Zagreb 1981. — *V. Gracin-Čuić* i *N. Križić*, Naivi 87 (katalog), Zagreb 1987. — *N. Vrkljan-Križić* i *M. Susovski*, Naivna umjetnost, oeuve katalog (monografija) Galerije primitive umjetnosti, Zagreb 1991. — *J. Depolo*, Naivna umjetnost, 60 godina poslije (katalog), Zagreb 1992. VI. Mē.

NAKIĆ, Ljubomir, slikar (Zadar, 13. XII. 1901 — Split, 13. VI. 1961). Učio na Akademiji u Firenci i u Splitu kod V. Meneghella-Dinčića; pretežno živio u Splitu. Slikao je u ulju i akvarelu mrtve prirode i krajolike iz Dalmacije. Jedan je od organizatora i sudionika ilegalne izložbe u ateljeu M. Studina u Splitu 1942. Bio je nastavnik crtanja u zbjeugu u El Shattu u Egiptu 1944. Samostalno izlagao u Šibeniku (1931) i Splitu (1938, 1954, 1960).

LIT.: *F. Leontić*, Izložba akvarela Ljubomira Nakića, Slobodna Dalmacija, 26. X. 1960. N. B. B.

NAKIĆ, Petar, graditelj orgulja (vjerojatno selo Bulić kraj Benkovca, II. 1694 — ?, nakon 1769). Teologiju učio kod franjevac u Šibeniku i Veneciji, zanat graditelja orgulja u Veneciji kod G. B. Piaggie. — Njegova je radionica u Veneciji izradila oko 350 orgulja. Od potvrđenih Nakićevih orgulja u Dalmaciji su očuvane orgulje u crkvi: Gospe od Karmela u Nerežišćima (1753) i Supetru na Braču, u katedrali u Rabu (poslije 1756) i u crkvi Sv. Frane u Šibeniku (1762). Važna su ostvarenja Nakićeve radionice orgulje na Visovcu (1770) i kod benediktinki na Rabu. Ormari orgulja ukrašeni su drvorezbarijama.

LIT.: *L. Šaban*, Graditelj orgulja P. Nakić i Šibenik, Radovi HIJZ, 1967. — *Isti*, Umjetnost i djela graditelja orgulja Petra Nakića u Dalmaciji i Istri, Arti Musices, 1973, 4. — *Isti*, Povijesne orgulje kao kulturna baština Dalmacije, Prilozi — Dalmacija (Fiskovićev zbornik, I), 1980. R.

NAKIĆ, Špiro, arhitekt (Split, oko 1874 — ?). Nakon Više obrtničke škole u Trstu završio arhitektonski odsjek bečke Akademije. Radeći u građevnom odsjeku ministarstva, do 1900. projektira u Beču neke građevine; potom polaže građevinski majstorski ispit i dolazi u Split, gdje projektira stambenu i poslovnu kuću svojega oca Vicka Nakića na zap. strani Narodnoga trga, u suvremenu secesijskome stilu (1902). Sudjelovao je i pri gradnji Biskupske palače u neorenesansnome slogu (1903). D. Ki.

NAKIĆ-VOJNOVIĆ, Ivan, graditelj (Knin, 1763 — Padova, oko 1805). Školovan u vojnome učilištu u Veroni. Radio na regulaciji rijeke Brente i Dragonje u Istri. Uredio trogirске mlinove, sudjelovao pri gradnji dalm. cesta, popravljao zvonik splitske katedrale, radio na tornju Velike straže u Zadru.

LIT.: *C. Fisković*, Ignacije Macanović i njegov krug, Prilozi — Dalmacija, 1955.

NAKIT. Nošenje nakita, kićenje i urešavanje poznato je u ljudskim zajednicama gotovo od samih početaka civilizacije. U osnovi, urešavanje nakitom imalo je dvostruku svrhu: magijsku, vezanu uz vjerovanje u magijsku moć pojedinih predmeta, oblika ili materijala, i socijalnu, koja je odgovarala nastojanju pojedinaca, grupa ili društvenih klasa da istaknu posebnost svojega društvenoga položaja.

Iz mlađega kamenoga doba očuvani su amuleti u obliku okruglih ili ovalnih keramičkih pločica, ogrlice od školjaka, puževa i kamenčića, a u bakreno doba pojavljuje se, premda vrlo rijetko, i nakit od zlata, koje je u prirodi samorodno.

Od početka brončanoga doba proizvodnja nakita doživljava procvat. Iz područja bogatih kovinom šire se utjecaji određenoga stila urešavanja, te se tako oblikuju specifične kulturne grupe u kojima stil i način izradbe brončanih ukrasnih predmeta svjedoče o kulturnim i društveno-gospodarskim odnosima etničkih skupina. Dijelovima odjeće — pojasevima, pojaskim okovima, kopčama i drugim predmetima poklanja se pri izradi velika pozornost, te oni osim funkcionalne imaju i ukrasnu vrijednost. To se poglavito odnosi na brončane kopče za odjeću (*fibule*), koje se stoljećima zadržavaju u upotrebi, te se tako po tipu fibule mogu utvrditi plemenske grupe i radionička središta ili regije u kojima su proizvedene. Po bogatstvu tipova i inačica nakita osobito se izdvaja razdoblje starijega i mlađega željeznoga doba, kada se oblikuju veće plemenske zajednice. Po nakitu i dijelovima nošnje razlikuju se Liburni, Japodi, Daorsi i druga plemena. Za izradbu nakita upotrebljavaju se osim bronce srebro, zlato, želje-

zo, staklo te jantar koji se uvozi. Prema brojnim nalazima može se zaključiti da jantarni ukrasi čine sastavni dio japodske i liburnske nošnje. Iz istoga su razdoblja brojni primjeri lijevanih brončanih ogrlica (*torkves*), narukvica i sljepoočnica, ponekad vrlo teških i masivnih. Prodor Kelta — III. st. — unosi nove elemente u materijalnu kulturu autohtonih stanovnika. Iz toga su razdoblja posebno važne brončane pojase kopče s prikazima konjskih glava, izvedenih u plitkome reljefu. Osim fibule, tipičan je keltski nakit bio torkves s ukrasnim krajevima, izrađen od bronce, zlata ili elektrona (prirodne legure srebra i zlata), a nosio se oko vrata ili ruke.

Rimski nakit nema osobito raskošnih ili reprezentativnih primjeraka; izrađuje se zlatni nakit kombiniran s dragim kamenjem jarkih boja i prirodnim biserima (ogrlica iz Nina). Rimljani su prvi upotrebljavali zaručničko i vjenčano prstenje. Poznata središta obrade kovina i zlatarstva bili su Siscia (Sisak) i Salona (Solin), odakle potječe i najviše očuvanih predmeta.

Na prijelazu iz antike u rani srednji vijek upravo nakit pruža najsigurniji oslonac za etničko prepoznavanje arheol. nalaza. Za germanske došljake karakteristične su fibule i drugi nakit nošen u paru. Fibule od glatkoga srebrnoga lima, često velikih dimenzija, karakteristične su ze Ostrogote (nalaz iz Iloka i Siska). Za Germane su karakteristične i pojase kopče, ponekad urešene jednako kao i fibule glavom ptice grabljivice. U drugoj pol. VI. st. dolazi do novoga vala seobe naroda i tada u naše krajeve zajedno s Avarima prodiru i Slaveni. S njima dolazi i nakit iz crnomorskih radionica, o čemu svjedoče nalazi luksuznoga srebrnoga nakita i ukrasa iz kneževskoga groba u Čadavici (VII. st.). Nalazi iz VII. i VIII. st., pretežno u panonskim krajevima, pripadaju tzv. slav.-avarskoj kulturi unutar koje se pojavljuju i tragovi biz. utjecaja. Među ukrasnim predmetima te kulture ističu se garniture okova, jezičaca i spona s pojasa konjske opreme. Tipične su tiještene i granulirane naušnice s privjeskom u obliku okrenute piramide, kao i biz. grozdolike i zvjezdolike naušnice.

Na području Hrvatske nastaju u IX. st. dva hrv. državna središta, na Jadranu i u Posavini. Domaće starohrv. radionice u Dalmaciji izrađuju nakit kićena stila u tradiciji biz. zlatarstva, poglavito razne tipove naušnica grozdolika i naroskana oblika, te naušnice s jednom ili više jagoda. Izrađene su često od plemenitih kovina, u tehnici filigrana i granulacije. U međurječju Save i Drave domaće radionice nakita nastaju kasnije, tek od X. st., i pripadaju uglavnom bjelobrdskoj kulturi. Značajka je toga nakita jednostavnost i rustičnost izrade i oblika te pretežna uporaba tehnike lijevanja. U Sisku je vjerojatno postojala i u XI. st. radionica naušnica bjelobrdskoga tipa, što dokazuju nalazi kalupa. Učvršćivanjem kršćanstva prestaje običaj polaganja vrijednih predmeta uz pokojnika. Važne podatke o luksuznome biz. i srednjovj. nakitu daje nekoliko predmeta očuvanih u crkv. riznicama te mnogi arhivski dokumenti, očuvani osobito u Dubrovniku, u kojima se ponekad vrlo detaljno opisuju vrste i oblici nakita. U razdoblju XII — XV. st. nosilo se mnogo nakita, među kojemu je velika raznovrsnost prstenja. Veliko prstenje od pozlaćene bronce nosili su biskupi iznad rukavica na svečanostima vezanim uz crkv. praznike. Osobito je važno pečatno prstenje s heraldičkim motivima urezanim u kovinsku podlogu ili umetnute ant. i suvremene geme. Prstenje u osnovi ima gotička obilježja a izrađuju ga uglavnom domaće majstori odgojeni na kasnoant. i biz. tradiciji, što im daje posebne karakteristike i izdvaja ih u posebnu grupu. Naušnice iz toga doba različitih su oblika: s dvije ili tri jagode, lepezaste, s privjescima i piramidnim završecima. Iz arhivskih se podataka zna da ih je bilo vrlo skupocenih — od zlata, s rubinima, safirima, smaragdima, optočenih biserom. Na pojasevima su se često nosile skupocjene kopče urešene niellom, emajlom ili graviranjem. Nerijetko su na njima ugravirani natpisi, a najljepši i najstariji primjerak u nas je zapon humskoga kneza Petra, nastao oko 1230; izrađen je od zlata, urešen graviranim biljnim i životinjskim motivom s dvojezičnim natpisom, na hrv. i tal. jeziku.

Među najljepše primjerke gotičkoga luksuznoga nakita od zlata s raznobojnim dragim kamenjem i biserima ubrajaju se votivni darovi iz ruke Sv. Šimuna u Zadru. Ističe se kruna urešena rubinima, smaragdima i biserima, te dvadesetak raskošnih prstenova, od kojih su neki urešeni emajlom. Jedan od njih ima starofrancuski natpis ljubavnoga sadržaja, a drugi molitveni pozdrav na latinskome jeziku. U riznici zagrebačke katedrale čuvaju se dva vrijedna primjerka gotičkoga draguljarstva: tzv. Gyulayeva mitra iz XIV. st., izvedena od zlata i dragoga kamenja, u oblicima visoke gotike, te križ na lancu koji je pripadao zagrebačkomu biskupu Luki Baratinu (1500 — 10), urešen emajlom, dragim kamenjem i tipičnim orna-

NAKIT: 1. i 3. naušnice iz Koljana kraj Vrljike, X–XI. st.; 2. dijamant iz Biskupije kraj Knina, IX–XI. st.; 4. nakit iz Golubića kraj Knina, VII. st.; 5. naušnica (rečina) iz Dubrovnika, XIX. st.; 6. kruna iz škrinje Sv. Šimuna, XIV. st.; 7. broš s morčićima iz Rijeke, kraj XIX. st.; 8–10. narukvica, broš i naušnice od kose s kovinskim okvirom, sred. XIX. st. Split, Muzej hrvatskih arheoloških spomenika (1–4); Zagreb, Etnografski muzej (5), priv. vlasništvo (7) i Muzej za umjetnost i obrt (8–10); Zadar, crkva Sv. Šimuna (6)

mentima cvjetne gotike. Razdoblju visoke gotike pripada i srebrna pozlaćena kopča s emajlom i poludragim kamenjem iz riznice splitske katedrale. U doba renesanse u Europi dolazi do važnih promjena u pogledu proizvodnje nakita, njegovih oblika, kao i putova njegova širenja. Unatoč specifičnim prilikama koje upravo u to vrijeme nastaju na Balkanu zbog prodora Turaka, renesansna je kultura u većoj ili manjoj mjeri utjecala na prostor Hrvatske. Važna se promjena očituje u prisnijoj vezi između zlatara, kipara i slikara. Pojedini ugledni majstori izrađivali su nacрте za nakit kao i knjige uzoraka koje su bile umnožavane, te se na taj način renesansni stil brzo širio. Najreprezentativniji oblik renesansnoga nakita je privjesak nošen na finom lancu, ogrlici ili pojasu. Često je u obliku križa, raspela, malih relikvijara, ili pak u obliku brodova, ptica i različitih morskih nemani. Privjesci za pojas imali su oblik minijaturnih molitvenika ili pomandera — spremnica u obliku jabuke, s pretincima za aromatična ulja, trave ili ljubavne napitke. Ogrlice su nerijetko bile vrlo duge, urešene biserima, dragim kamenjem i emajlom. Lanci su izrađivani od zlata, bili su emajlirani i sjajnih boja. Pečatno je prstenje i dalje najbrojnije. Kao novi oblik pojavljuje se emajlni medaljon koji ponekad sadržava i minijturni portret. Na području SZ Hrvatske i Slavonije očuvano je malo renesansnoga nakita; nešto je brojniji u Dalmaciji, osobito u Dubrovniku, kao što pokazuju novija istraživanja crkv. riznica (posebno se ističe monumentalni privjesak u obliku orla, urešen emajlom i smaragdima, u riznici dubrovačke katedrale). Padom pod tur. vlast, zbog smanjene potražnje iz unutrašnjosti, dubrovački se zlatari sve više okreću izradi jednostavnijega i jeftinijega pučkoga nakita. U dva stoljeća baroka (XVII—XVIII. st.) vrste nakita se nisu bitno izmijenile u odnosu na prethodno razdoblje. Stari oblici postoje i dalje, a novosti se ogledaju u pojavi cvjetnih motiva i većoj upotrebi dragoga kamenja. Nova tehnika rezanja dijamanta utjecala je na stvaranje uresa s brojnim sitnijim kamenjem umjesto jednoga većega kamena, te općenito na stvaranje razgranatih i svjetlucavih oblika. U XVIII. se st. jeftinije varijante pravoga nakita počnu izrađivati i za šire slojeve. Dijamante zamjenjuje brušeno staklo, često podloženo obojenom folijom, tzv. *strass* (prema G. F. Strassu, koji ga je izumio u Parizu oko 1730), dok legura bakra i kositra, tzv. *pinchbeck* zamjenjuje zlato. Izumljen je i proces za lijevanje graviranih gema od staklene paste; markezit (željezni pirit) se obrađuje sitnim fasetiranjem, imitirajući briljante.

Klasicistička obnova potkraj XVIII. st. pokrenula je zanimanje za ant. nakit. U prvoj pol. XIX. st. Zapad, osobito Beč i Venecija, snažno utječu na oblikovanje nakita s klasicističkim obilježjima. Kameje od staklene paste ili rezane školjke iz napuljskih radionica izrađuju se po uzoru na ant. geme. Male mozaike s prikazima rim. ruševina, uvezene iz Venecije, zlatari okivaju u zlatne okvire, izrađujući od njih broševe, naušnice, narukvice i sl. Mnogobrojni primjerci takvoga nakita sreću se u Dalmaciji, ali ih ima i u gradovima u unutrašnjosti. Iz Beča stižu kalupi koji se prilagođuju ukusu i potrebama domaćega stanovništva. Jača zanimanje za ženski nakit, koji upotpunjuje građansku žensku nošnju. Mnogi primjerci nakita iz druge pol. XIX. st. za koje se smatralo da su folklornoga podrijetla, nastali su zapravo u bečkim radionicama prema ukusu domaćih naručilaca.

U doba bidermajera bio je u SZ Hrvatskoj, kao i u čitavoj sr. Europi, osobito omiljen nakit od ženske kose. U Zagrebu su postojale specijalizirane pletionice različitih tipova nakita, a zlatari su ga upotpunjavali kovinskim okovima. U tome je poslu bio poznat zagrebački zlatar Laube. U drugoj pol. XIX. st. postaje u Europi vrlo omiljen crni nakit od gagata (u Engleskoj za vrijeme udovištva kraljice Viktorije). Izrađivao se od različitih crnih materijala: stakla, drva, gagata, lave i crnoga granata, a nosio se u velikim kompletima od nekoliko redova ogrlica te narukvice, naušnica, broševa, pribadača i ukrasnih češljeva. Moda crnoga nakita u Hrvatskoj zahvaća osobito srednji građanski stalež, i traje do kraja XIX. st. Riječki zlatari razvili su od sred. XIX. st. proizvodnju raznovrsnoga zlatnoga nakita urešenoga glavama ili poprsjima crnaca (*morâ, morčića*). Takav su nakit nosili najprije muškarci, a od kraja XIX. st. nosi se kao građanski i etnografski nakit.

Sve do potkraj XIX. st. traje duga tradicija pučke kulture. Ona proizlazi iz načina života i organizacije društva koji se u osnovi nisu stoljećima mijenjali. Proučavanje narodne kulture i prikupljanje njezinih ostataka pokazuje da u pučkim oblicima, pa tako i u nakitu, traje paralelna povijest kulture. Za razliku od arheol. i drugih ostataka ili arhivskih dokumenata,

PRIVJESAK U OBLIKU ORLA, XV. st. Dubrovnik, Riznica katedrale

NARUKVICA, rad N. Robana iz 1986.

BROŠ, rad L. Lumezija iz 1983.

S. NALETILIĆ, *Sova*

ona se očuvala u životu. U njoj traju prastare slavenske tradicije, biz., sredozemni ili srednjovj. utjecaji. Oponašajući u pojedinim razdobljima oblike visoke kulture uz djelomične preobrazbe u obliku i materijalu, ona ih je prenosila naraštajima i vremenima. Tako je stvorena bogata i raznovrsna riznica oblika, te je, osobito u bogatijim krajevima, gotovo svako selo njegovalo posebne oblike (dubrovačko primorje). Unatoč tome mogu se u Hrvatskoj izdvojiti tri velike etnografske zone koje se po nekim karakteristikama međusobno razlikuju: jadranska, dinarska i panonska. Karakteristika *jadranske zone* jest veća upotreba filigranskoga zlatnoga nakita, često u kombinaciji sa sitnim biserima. Nakit *dinarskoga tipa* karakteriziraju lijevani, kovani i nešto manje filigranski oblici, urešeni poludragim kamenjem i staklom, a vrlo često upotrebljavaju se mjeđene legure i srebro (burma). Za *panonsku zonu* karakterističan je nakit izveden od koraljnih zrna, sedefa, granata, porculanskih i staklenih zrna, kao i ogrlice od srebrnoga i zlatnoga novca.

Na poč. XX. st. nakit je, kao i drugi predmeti primijenjene umjetnosti, pod utjecajem secesije; očuvane predmete karakteriziraju asimetrijska biljna vitica i kolorizam raznobojnoga emajla, osobito kod primjeraka uvezenih iz Beča. Između dvaju svj. r. sve se više upotrebljava platina, koja je tvrda od zlata i stoga pogodna za preciznije oblikovanje. Izrada nakita u tome razdoblju dostigla je najvišu razinu zanatskoga umijeća. Zagreb je u to vrijeme imao brusionice dijamanta i posebno čuvene draguljare. Poslije II. svj. r. prevladava uglavnom masovna strojna proizvodnja nakita. Upotrebom strojeva za graviranje i obradu glatkih reflektirajućih površina metala ona je brža i preciznija od ručne obrade. Metalni lanci za narukvice izrađuju se od strojno proizvedenih karika. Centrifugalno lijevanje omogućava izvedbu finih i preciznih odljeva kojima nije potrebna završna ručna obrada. U novije vrijeme zlatarski obrtnici uglavnom izrađuju standardno oblikovan nakit, većinom modernizirane varijante tradicionalnih tipova.

LIT.: A. Haberlandt, *Volkskunst der Balkanländer*, Wien 1911. — Lj. Karaman, *Iz kolijevke hrvatske prošlosti*, Zagreb 1930. — K. Vinski, *Neke pojave kontinuiteta s područja arheologije u našim krajevima*, Peristil, 1954, 1. — Z. Vinski, *Zlatni prsten nađen u Samoboru i nakit arhitektonskoga tipa u VI. i VII. st.*, Tkalčićev zbornik, I, Zagreb 1955. — Isti, *Krstoliki nakit epohe seobe naroda u Jugoslaviji*, VjAM, 1968. — Spomenici zlatarstva od prethistorije do srednjeg vijeka (katalog), Zagreb 1969. — Nakit na tlu sjeverne Dalmacije od prapovijesti do danas (katalog), Zadar 1981. — Nakit (katalog), Zagreb 1981. K. Gj.

NALDI, Filip, slikar (XVIII. st.); vjerojatno rodom iz Firence, živio i djelovao u Dalmaciji. Niz djela toga umjetnika izrazitih pučkih crta, u duhu kasnoga baroka, nalazi se u mnogim manjim mjestima sr. Dalmacije (*Posljednji sud* u Katunima, 1759; *Krunidba Bl. Dj. Marije i skupina svetaca* u Slivnom, 1769; niz likova svetaca u Imotskom, 1777).

LIT.: V. Vrčić, *Slikar naivac osamnaestog stoljeća*, Služba božja (Makarska), 1971, 4. — Horvat—Matejčić—Prijatelj, Barok. K. Plj.

NALETILIĆ, Sofija-Penavuša, samouka kiparica (Mokro, Hercegovina, 6. I. 1913 — Široki Brijeg, 22. VI. 1994). Živjela u Oklajima kraj Lištica, kiparstvom se bavila od 1977. Modelirala u drvu biblijske teme, pov. i legendarne osobe i likove životinja (*Kralj Tomislav*, 1982; *Čudnovata ptica*, 1983; *Divlji mačak i vjeverica*, 1985). Fantastiku njezinih skulptura potcrtavaju razigrani obrisi i upotreba živih boja. Samostalno izlagala u

Zagrebu (1982, 1985, 1989, 1990), Đurđevcu (1982), Vinkovcima (1983), Opuzenu (1984), Oslu (1987), Zagrebu (1989, 1990), Splitu (1989) i dr.

LIT.: J. Depolo, *Sofija Naletilić-Penavuša*, Oko, 22. VII. 1982. — D. Horvatić, *Sofija Naletilić-Penavuša* (katalog), Zagreb 1985. D. Hé.

NANI, Francesco (Francesco Nanijev), tal. štitar u Dubrovniku, podrijetlom iz Bologne. Stupio je 1371. u službu Dubrovačke Republike i osnovao radionicu štitova, sanduka i namještaja, a po potrebi izrađivao mačeve i buzdovane sve do 1411, kada mu je posljednji put obnovljen ugovor. God. 1371. obvezao se da će za potrebe Republike izraditi 300 štitova, i to 150 komada godišnje. God. 1379. prodaje pazeve (vrsta štita); u Ankonu, 1387. i 1388. u Veneciju a 1390. u Genovu. U njegovoj je radionici slikar Augustin oslikavao izrađene predmete.

LIT.: J. Tadić, *Grada*. — D. Petrović, *Dubrovačko oružje*, Beograd 1976. — I. Fisković, *Dubrovačko slikarstvo i društveni okviri njegova razvoja u XIV stoljeću*, Prilozi — Dalmacija, 1983, str. 127, 132. N. B. B.

NAPOLACHI, Giovanni Besenghi, drvorezbar iz Venecije; djeluje u Istri u drugoj pol. XVIII. st. God. 1750. izradio je za crkvu Sv. Eufemije u Rovinju klupe u brodu i korska sjedala u svetištu; 1762. izradio je sjedala za župana, podžupana i suce u župnoj crkvi u Barbanu. Prema njegovu je nacrtu K. Medelin iz Vodnjana izradio oltar u župnoj crkvi u Raklju. Pripisuju mu se korske klupe u sjeverozap. kapeli katedrale u Poreču.

LIT.: D. Klen, *Arhivske vijesti o nekim kulturnim spomenicima Barbana i Raklja*, Bulletin JAZU, 1964, 3. — Horvat—Matejčić—Prijatelj, Barok. Iv. Mat.

NARODNA NOŠNJA, podrazumijeva odjeću koju uglavnom nosi negradska pučanstvo, a obuhvaća odjeću (od pregača do višeslojnih nošnji) zajedno s pojasevima, vrpce, rukavicama; obuću (sandale, opanci, čizme); pokrivala (perjanice, marame, kape, šeširi); torbe i nakit. Razlike u narodnim nošnjama uvjetovane su različitim geografskim čimbenicima a istodobno su odraz pov. zbivanja unutar samoga naroda i doticaja s drugim kulturama. Staleška pripadnost, položaj u društvu, zvanje, dob i shvaćanje lijepoga često su naznačeni u samoj nošnji, ali i u različitim načinima česljanja, bojenja lica i tijela, bušenja ušiju. Prodor civilizacije izložio je narodne nošnje propadanju i preobrazbama, a raslojavanje seljaštva donosi krupne promjene u svim oblicima života. Muškarci su bili češće u doticaju s građanima pa su i brže prihvaćali njihov način odijevanja; kod žena se narodna nošnja duže održala. I materijali i oblici narodnih nošnji pretrpjeli su različite promjene: domaći su materijali u početku bili nebojeni ili su bojeni domaćim bojama, najčešće biljnoga podrijetla. Tijekom vremena ti se materijali sve češće zamjenjuju kupljenim industrijskim materijalima, a također se upotrebljavaju i industrijski proizvedene boje. Zbog društvenih promjena, smanjuju se područja na kojima je n. n. još u upotrebi; njezini se ostaci još susreću u radnoj odjeći starijih ljudi i siromašnijega sloja seljaka u zabitnijim mjestima. U nekim se krajevima očuvala u kućama bolje stojećih seljaka, koji u svečanim prilikama nose narodno svečano ruho. Tako n. n. prestaje biti uobičajena odjeća određene zajednice pa gubi svoje bitno obilježje. Danas se narodne nošnje kao dokument materijalne kulture čuvaju u etnografskim muzejima i zbirkama širom zemlje. U novije vrijeme nastoji se obnoviti proizvodnja izvornih narodnih nošnji, uglavnom za potrebe lokalnih folklornih društava.

Narodne su nošnje u Hrvatskoj bile potkraj XIX. st. u živjnoj upotrebi. Narodni se život odvijao u okviru triju etnografskih područja — panonskoga, dinarskoga i jadranskoga — pa se i u nošnjama ističu posebnosti, važne za svako od tih triju područja.

Panonsko područje. Na sjeveru, u nizini između rijeka Save i Drave, za ruho je služilo domaće, pretežno laneno platno. Osnovni dijelovi ženske i muške nošnje izrađeni su od ravnih komada platna, sastavljenih po ravnoj niti tkanine. Pojedini su dijelovi ruha oblikovani nabiranjem ravnih ploha, često i slaganjem u čvrste nabore. Platnenu odjeću dopunjuju krznjeni i suknjeni prsluci, kaputi i kabanice s apliciranim ili izvezenim ukrasom. Obuća su opanci kapičari ili kajišari, čizme, cipele te papuče i natikače.

Muška nošnja sastoji se od platnenih gaća i košulje (*rubace*, *rubine*). Na zapadu su gaće duge, od jedne pole, u Slavoniji su šire, a također i u Baranji, ali su tu nešto kraće. Košulja pada preko bokova i opasuje se remenom ili tkanicom. Prsa su na košulji često izvezena, osobito bogato u Slavoniji, dok su u Baranji vezani u rukavi. Uz Dravu je bila uobičajena i platnena pregačica. Prsluk (*lajbek*) na zapadu je od crvena ili modra sukna, dok je na istoku prsluk, *kamizol*, od crna sukna, svile ili baršuna. Svečani prsluci ukrašeni su vezom i opremljeni metalnim pucetima. U Z dijelu